

nalnom i iracionalnom praksom, odnosno praznovjerjem, bajanjima, ljekovitim biljem i dr. Autor prikazuje porodne, svadbene i posmrtno običaje i obrede, koji obiluju magijskim radnjama za plodnost i sl. Takva je npr. igra »žabska« (str. 326) kod nas poznata po imenom »žabari«, pa elementi arhaične otmice nevjeste u svadbenim obredima i dr. Autor zaključno prikazuje razvoj porodično-društvenih odnosa, analizira očuvanje pojedinosti iz stare tradicije u novom društvenom obliku i ustanovljuje današnju sliku stanja.

Prikazujući muzičku umjetnost Hornjackog D. Holy (gl. VI, str. 361—428) u tri odjeljka analizira i prikazuje muzičke instrumente, od pištanja u dlan i list do gudaćih narodnih instrumenata, zatim muziku uz igru s bogatim notnim pri-mjerima i analizama stila, ritma i melodije pjesme.

Z. Jelinkova je u posebnoj glavi (VII, str. 429—462) koncizno obradila naro-dni ples uz izvrsne crteže i fotografije). Obuhvatila je plesove s okretanjem u paru, muške obredne plesove i plesne igre, figurativne plesove i dječje igre. Ista- knula je osobitosti, tradiciju i njeno prvotno značenje, noviju praksu, analogije u ostalih naroda.

Pripovijedanje je obradila D. Klimova (gl. VIII, str. 463—497) zahvatila je sredinu u kojoj je tradicija nastala i održala se, njene vrste: priče, humor i sa-tira, praznovjerna kazivanja, historijske i mjesne predaje, hornjacku tradiciju o hajducima i o događajima iz života. U zaključku ukazuje na vrlo bogatu usme- nu tradiciju na rimovanje i ritmiziranje u pripovjetkama, na tematsko bogatstvo tradicije i njeno odražavanje društveno-historijskih prilika.

Monografija o ovoj specifičnoj oblasti koja obuhvaća deset sela sa središtem u Velikoi, a koja je u staroj literaturi zvana »Moravska Slovačka«, po zaključcima navedenih studija odražava cjelovitost materijalne, duhovne i socijalne kulture iako taj kraj ne tvori cjelinu u geografskom smislu. To je najstarije naseljeno područje Bijelih Karpat. U kratkom zaključku konstatira se istovjetnost eleme- nata s kulturom u Pomoravlju, odakle se taj kraj kolonizirao, ali se te veze utvr- đuju samo za novije doba. Očituje se donekle i utjecaj karpatske kulture, dok je od starina značajan utjecaj slovačke kulture naročito u vezu, muzici, folkloru i dijalek- tu većine sela. Otkrivaju se također elementi češke kulture, utjecaji iz Panonije, južnoslavenskog etnosa, Balkana i zakarpatske kulture. Prema izražajima ovih karakteristika svrstavaju se hornjacka sela u pet skupina. Takav konglomerat održao se zbog specifičnih historijskih zbivanja, fluktuacije stanovništva, socijalno- ekonomskih prilika, različitog porijekla stanovništva, izoliranosti unutar samog Hornjackog i gotovo autohtonog razvoja u prošlosti.

Monografija je upotpunjena abecednim popisima građe, tekstovima, katalo- gom pripovijedaka prema sistemu Aarne-Thompsona, popisom kazivača, citiranih autora itd. Opširan zaključak preveden je na ruski, njemački i engleski jezik.

Vesna Čulinović-Konstantinović

JÁN PODOLÁK, PASTIERSTVO V OBLASLI VYSOKÝCH TATIER. Sloven- ská akadémia vied, Bratislava 1967, 212 str.

Prostor Karpat predstavlja za neke etnografske pojave još uvijek zatočno područje. Uz pojedinačne zaostatke tradicijske kulture, jedna od cjelovitijih po- java, koja još i danas ima ne samo veliko etnološko već i ekonomsko značenje, svakako je planinsko stočarstvo. U tom se čitavom prostoru napose ističe podru- čje Visokih Tatra, čije stočarstvo privlači pažnju brojnih, a osobito slovačkih i poljskih etnologa. Tako pod redakcijom W. Antoniewicza Poljska akademija zna- nosti izdaje monografiju »Pastierstwo Tatr Polskich i Podhala«, od koje su do sada izašla dva sveska, zapravo dvije opsežne knjige. Podolákova je monografija »Sto- čarstvo u području Visokih Tatra« upravo zbog vrlo iscrpnog, a pri tom pažljivo i znalački odabranog teksta, uz mnoštvo (katkada možda i preobilne) slikovne gra- đe veoma mnogo pridonijela podrobnom upoznavanju ovog tipa planinskog sto- čarstva i s ove, slovačke strane Tatra.

Budući da mnoge tradicije vezane uz taj tip stočarstva na različnim stranama upućuju na zajedničko podrijetlo, te kako njihov korijen treba tražiti u prvom redu u starobalkansko—vlaškom stočarstvu, Podolákova je knjiga i za nas od osobita interesa. Tu možemo gotovo od stranice do stranice naći analogijā s našim, balkanskim stočarstvom, a u poglavljima koja opisuju način organizacije ljetne paše počevši od biranja glavnog čobanina i njegovih pomoćnika, »izdiga«, načina života i rada pastira u planini pa do mužnje, prerade mlijeka i vrsta mliječnih proizvoda — tu nisu rijetka i gotovo identična mjesta. Brojne su i jezične paralele. Poslužiti ćemo se samo s nekoliko primjera slovačkog stočarskog leksika. *Bača*, glavni čoban; *koliba*, koliba, stan; *košar*, košar, tor; *samopaš*, samopaša, stoka na slobodnoj paši; *črieda*, čereda, čreda, krdo goveda; *šuta*, šuta šuša, bezroga ovca; *ajka*, laja, crna ovca; (*h*)urda, urda, furda sir dobiven prokuhavanjem sirutke; *žentica*, žetica, sirutka nakon kuhanja urde itd. Zbog svega toga donekle je za žaljenje što u inače bogatoj bibliografiji koju navodi autor nije zastupana i naša dosta obilna literatura razasuta po Glasnicima Zemaljskog muzeja BiH, Zbornicima za narodni život i običaje JAZU i drugdje.

Premda knjiga ima donekle i popularno znanstveni karakter, svrha joj je što iscrpnije prikazati sa stručnog, etnografskog gledišta stočarstvo toga područja u razdoblju posljednjih 60 godina. Autor dijeli cijelo obrađeno područje u tri zone, od kojih je najviša zona Visokih Tatra (danas nacionalni park) u prošlosti bila najtipičnija za taj tip stočarstva.

U poglavlju »Uvjeti uzgoja i ljetne paše krupne i sitne stoke« naglašava autor da je u zoni Visokih Tatra moguća ishrana i ljeti svježom travom i zimi sijem. Pasišta su dvovrsna: prirodna (*hol'a*) iznad pojasa crnogoričnih šuma, no ne iznad 2000 m i umjetna (*pasienka*, *pašvisko*) u nižim predjelima, gdje se travnate površine izmjenjuju s obradivom zemljom. Livade se gnoje pomicanjem tora (*košarovanie*). Početak košnje (Ivanje, 24. lipnja) popraćen je svečanošću, a tada u praznim selima ostaju samo starci. Sijeno se transportira ili ljetnim saonicama ili vlakuljom (*vlaký*, *vloki*).

U poglavlju »Organizacijski oblici ljetne paše« prikazuje se, kako su vlasnici stoke organizirani u naročite skupine. Oni povjeravaju svoja stada plaćenom čobaninu, koji oblikuje zajedničko stado. Takvo se udruženje stočara naziva *salaš*, *košiar* i sl., a ovim se nazivom također označava i cijelo gospodarstvo u planini. Svako selo ima obično samo jedan takav salaš s prosječno 800 grla. Starješina udruženja (*salašný predseda*, *košiarnik*) odgovoran je za cijelu organizaciju života i rada u planini. Veći salaši imaju i zamjenika starješine. Glavni čobanin (*bača*) bira svoje pomoćnike (*ovičiar*, *valach*, *doičiar*). Plaćen je na dva načina: *pasenie za syr*, gdje kao nagradu dobiva određenu količinu sira, i *pasenie na výdavok*, pri čemu *bača* unajmljuje cijelo stado, a kao oštetu daje vlasniku ugovorenu količinu mliječnih proizvoda.

Poglavlie »Pastrske zgrade i stanovi« upoznaje čitaoca s pastirskim stanovima, od kojih su najznačajniji upravo oni u spomenutim visinskim, prirodnim pasištima. Tu se gradi drvena *koliba* (*bačovska koliba*); u sredini je otvoreno ognjište, (*vatra*) s okretnim verigama (*kolovrat*). Odijeljen prostor ili prigradnja (*komárnik*) služi za spremanje gotovih mliječnih proizvoda. Ovnovi se zatvaraju u stalne torove (*košiar*, *košar*), a ovce za dojenje ili u stalne torove (*hoňeliica*, *strunga*), ili u povremeno prenosive (*košar*). Po načinu i stilu gradnje sve se ove zgrade ne razlikuju od ostalih drvenih zdanja na području istočnih Karpata.

Posljednje je poglavlie »Život i rad pastira na stanovima«. Prije odlaska na stan vrši se obilježavanje stoke (obično na Velikj petak). Svaki vlasnik ima svoj stalan znak. Izdig (*výhon*) obavlja se veoma svečano uz sudjelovanje cijelog sela. Radnj je dan sav u znaku proizvodnje sira i ostalih preradevina. Najvažniji su mliječni proizvodi: bijeli, neslani *hrudový syr*, nakon fermentacije izmiješen, posoljen i nabijen u bačvice, *bryndza*; dimljeni sir, *oštiepok*; pareni sir, *parenica*; prokuhana, zgusnuta urda, *žimčica*. U slobodnom vremenu pastiri se mnogo bave rezbarenjem drvenih predmeta za dnevnu upotrebu, u posljednje vrijeme i za prodaju.

U posljednjem poglavlju poseban prostor posvećen je upravo pastirskom rukotvorstvu. Tu ćemo naći priličan broj predmeta narodne likovne umjetnosti. Zbog

njene popularnosti na prvom mjestu treba spomenuti poznatu, naročito ukrašenu sjekiricu s dugim drškom (*valaška*). Širok, kožan pojas poznat je i u našim stranama; zatim neizbježan pastirski štap (*kvaka*), kravarev rog, metalna prsna kopča s likom kržja i dvije simetrično smještene ovčje glave; oznaka glavnog čobanina. Tu su i brojni predmeti drvorezbarske vještine, među kojima se osobito ističu pastirske čaše s rezbarenim ručkama, oblika veoma sličnih našim „kepičjama“, zatim žlice, zašmače i dr. — Na brojnim stočarskim svečanostima, nekada uz frulu i gajde, danas, naravno, uz harmoniku, plešu se stari plesovi kao *odzemok*, *kozak*, *hajduk* i dr., a još je i danas običaj da se kiti majsko stablo. Iscrpno je prikazana i stočarska magija, ali i liječenje stoke nacionalnim sredstvima narodne veterine.

Težište je ovog prikaza tatranskog stočarstva na starim, tradicijskim oblicima, ali u knjizi nisu izostale ni poredbe s analognim pojavama u novim gospodarskim prilikama, pa knjiga pruža zanimljivu građu i za proučavanja te vrste. Vrijedno je na kraju istaći — pored podrobnih opisa svega što je posredno ili neposredno u vezi sa stočarstvom — da monografija predstavlja gotovo leksikon stočarske etnološke i folklorne terminologije i frazeologije.

Knjiga je bogato ilustrirana (128 fotografija i 22 crteža), sadrži bibliografiju, popis informatorâ, opširan rezime, te rječnik stočarskih izraza.

Autor završava: Željeli bismo kada bi narod Tatranskog podgorja i u izmijenjenim gospodarskim uvjetima ovog područja mogao u jednakoj mjeri sudjelovati u oblikovanju opće narodne kulture kao što je to bilo u prošlosti.

Andrija Stojanović

WOLFGANG JACOBET. BÄUERLICHE ARBEIT UND WIRTSCHAFT. Ein Beitrag zur Wissenschaftsgeschichte der deutschen Volkskunde. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen des Instituts für deutsche Volkskunde, Bd. 39. Berlin 1965, 261 str.

U studenom god. 1961. na Humboldtovu univerzitetu u Berlinu održao je W. Jacobet habilitaciono predavanje *Seoski rad i njegovo istraživanje u Njemačkoj*; taj je rad postao osnova knjizi izdanoj 1965. god. U predgovoru autor konstatira da je još god. 1889. dakle pred više od 75 godina, na sjednici berlinskog »Komiteta za osnivanje muzeja za njemačke narodne nošnje i tvorevine kućnog tkanja« zaključeno da, uz dosadašnja istraživanja, treba više proučavati kako narod gradi kuće i gospodarske zgrade, kako se odijeva, koliko se bavi stočarstvom, poljodjelstvom, lovom i ribolovom, kakvim se kućnim obrtom bavi i kakva su mu pomagala. Jacobet konstatira da ni do danas nije ostvareno nastojanje toga Komiteta i da još nije temeljito proučen seoski rad i niz problema vezanih uz gospodarstvo i pribor za rad. Značajniji prilog tome daje tek Jacobet ovom knjigom.

U svojoj knjizi pokazuje autor izvanredno poznavanje problema kulturnohistorijskog istraživanja u koje uključuje sve srodne discipline (povijest starog vijeka, povijest kraja i opis kraja, proučavanje jezika, etnografiju, povijest poljodjelstva). Autor iznosi mnoge do sada nepoznate činjenice o važnosti pojedinaca i institucija za razvitak njemačke etnologije. Iako autor često konfrontira pojedine metode i pravce etnološkog istraživanja a ne daje kritičku analizu, obilje iznesenog materijala čini ovu knjigu veoma korisnom u etnološkom radu uopće, ne samo u njemačkoj etnologiji. Posebno je vrijedan veliki broj iscrpnih napomena, opsežan popis literature donesen na kraju knjige, kao i vremenska tabela sa popisom autora i značajnijih etnoloških radova. U drugoj vremenskoj tabeli donose se podaci o osnivanju etnoloških muzeja, institucija, o početku rada različitih komisija, sekcija i kongresa. (Našim terminom *etnologija* obuhvaćen je i njemački pojam *Volkskunde*, premda u njemačkoj stručnoj terminologiji *etnologija* ima drukčije značenje.)

Prvo poglavlje posvećuje Jacobet radu braće Grimm i njihovih suradnika, te iznosi manje poznatu činjenicu da su i oni težili za opsežnijim etnološkim istraživanjima. Navodi (iz pisma J. Grimma Werneru v. Haxthausenu 1822. god.) plan Grimma da se, među ostalim, prikupe podaci o pravnim i životnim običajima. Dalje Jacobet opisuje i rad na etnološkim istraživanjima ostalih autora, različitih